

one's point of view. In everyday and personal life, soberly assess the situation. The ability to critically evaluate information, analyze situations, distinguish facts from assumptions and solve problems becomes a determining factor that contributes to efficiency and success in various fields of activity. Critical thinking is used to solve such problems that require a search process, and in an uncertain field, when it is not known in advance where to look for those ideas, concepts and judgments that can be applied to solve the problem.

Література:

1. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. – М., 2000. 387с.
2. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків: Основа; Триада +, 2007. 112 с.
3. Тягло О. Критичне мислення: [навч. посібник] / О.В. Тягло. – Харків : Основа, 2008. – 187 с.

References:

1. Baudrillard J. Symbolic exchange and death. - M., 2000. 387p.
2. Vukina N.V., Dementievskaya N.P. Critical thinking: how to teach it. Kharkiv: Foundation; Triada +, 2007. 112 p.
3. Tyaglo O. Critical thinking: [learning. manual] / O.V. Weight - Kharkiv: Osnova, 2008. - 187 p.

УДК 614.84 (477)

Михайло Іванович Харламов,

докт. іст. наук, професор,

завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,

Національний університет цивільного захисту України (НУЦЗ України)

ORCID 0000-0002-5289-0290

**КВАЛІФІКОВАНІ ПОЖЕЖНИ В МІСЬКИХ ПОЖЕЖНИХ КОМАНДАХ
УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1930-Х РОКІВ**

Mykhailo Kharlamov,

doct. hist. science, professor,
head of the department of social and humanitarian disciplines,
National university of civil protection of Ukraine (NUCP Ukraine)

ORCID 0000-0002-5289-0290

QUALIFIED FIREFIGHTERS IN CITY FIRE TEAMS OF UKRAINE IN THE FIRST HALF OF THE 1930S

Слід сказати, що вивчення питань діяльності кваліфікованих вогнеборців в міських пожежних командах України в першій половині 1930-х років є достатньо новою темою в сучасній історіографії незалежної України. Ґрунтовно та незаангажовано дані проблеми досі ніхто з істориків-науковців нашої держави не розглядав. Вказані наукові проблеми, мають науково актуальний характер, оскільки проливають світло на досі не вивчені аспекти роботи кваліфікованих вогнеборців у містах у 1930-х років. Метою даної роботи є характеристика діяльності та професійних обов'язків міських рядових кваліфікованих пожежних України у першій половині 1930-х років.

Серед кваліфікованих вогнеборців пожежних міських команд був «стендерник», що входив до складу усіх загонів, окрім технічних. Стендерники працювали зі стендерами – металевими колонками, що встановлювалися на підземний водопровідний кран або інше джерело води та слугували для подання води у пожежні рукави. Стендерні пожежні слідкували за справністю пожежних кранів та колодязів, під'їздив до них і до інших місць для забору води, повинні були точно знати місця їх дислокації, орієнтуючись по спеціальній схемі їх розташування. Вони, як і рядові бійці, повинні були доглядати за своїм інструментом, прибирати його до пожежного обозу, знати сигнали [2, арк. 67].

Іншим кваліфікованим пожежним в команді вогнеборців був старший при пожежній механічній драбині. Він здійснював наступні дії: керував встановленням драбини на пожежах та навчаннях, командував перестановкою драбини за наказом головного керівника на пожежі, мав першим підніматися по драбині та, у випадку необхідності, кріпити її кінець мотузкою до даху чи стіни

будівлі, прибирав та оглядав драбину після кожного її використання, відповідав за її справність, мав доповідати про несправність помічникові начальника частини та ремонтувати її. Він, як і інші пожежні, мав знати пожежні сигнали тривоги [1, арк. 7].

Важливою людиною в пожежній частині був сурмач – сигналіст. Він грав «дорожні» сигнали під час пересування до місця пожежі, перебуваючи при начальникові частини, передавав команди за його розпорядженням сигналами труби, усно або за телефоном. До інших його обов'язків входило: знання в своєму районі місця знаходження телефонів і пожежних сигналізаційних сповіщувачів, знання всіх сигналів пожежних частин свого району та їх номерів телефонів, навчання усіх вогнеборців сигналам.

Пожежних, що мали відповідні знання і кваліфікацію, призначали обслуговувати механічні пожежні помпи у якості мотористів та машиністів. Вони повинні були виїжджати на навчання і на пожежі з цим технічним приладом, встановлювати її на місці займання, управляти її роботою. Ці вогнеборці контролювали наявність паливно-мастильних матеріалів, необхідних для роботи помпи, а також ремонтували її у випадку необхідності. Мотористи і машиністи були зобов'язані добре розбиратися у сигналах, що подавалися «сурмачами». Разом з ними працював пожежний – кочегар, який відповідав за постачання палива до помпової парової машини, прибирав машину за вказівкою машиніста.

Окремим загоном пожежних були «автомобілісти». Пожежний шофер мав: «1. Виїжджати на пожежі та на навчання на довіреному йому автомобілі. 2. Брати участь в усіх теоретичних заняттях, що стосувалися роботи шоферів в пожежних частинах. 3. Знати всі сурми (сигнали) пожежної частини (команди). 4. Керувати рухом автомобіля лише з сурмами (сигналами) та за розпорядженням начальника пожежної частини і його помічників. 5. Їхати встановленим порядком, дотримуючись належної дистанції поміж ходами своєї колони, обганяючи автомобіль попереду, лише за сигналом начальника частини або його помічника. 6. Проводити всі підготовчі та ремонтні роботи за своєю спеціальністю. 7.

Доглядати та своєчасно повідомляти начальнику частини або його заступникові, що паливо та мастило закінчується. 8. Безперервно нести чергування в гаражі при автоходах за необхідністю, в залежності від особливостей місцевих умов, після наказу керівництва. 9. Доглядати за чистотою в гаражі. 10. Чистити двигун автомобіля, його механізми і насоси. 11. Відповідати за справний стан автомобіля» [1, арк. 9].

Одного з шоферів, зазвичай, призначали бригадиром пожежних автомобілістів. Головний шофер-пожежний відповідав за загальний стан усіх автомобілів, їх частин та приладдя, керував ремонтом авто в приміщенні частини, вів технічну звітність стосовно витрат запчастин та паливно-мастильних матеріалів. Також, у разі необхідності, допомагав у переміщенні зламаного автомобіля до спеціальної майстерні, після ремонту здійснював акт приймання машини. У командах великих міст, що мали у своєму розпорядженні не менше ніж 20 пожежних автомобілів, існувала посада начальника автомобільної частини. Він, як і бригадир шоферів у маленьких містах, стежив за роботою машин і службою шоферів, складав кошториси на матеріали та запасні частини для пожежного автообозу, керував ремонтними роботами та вів книги обліку автомобільного господарства.

У досліджуваній період в містах України хоча і була певна кількість пожежних машин, проте основним засобом пересування вогнеборців був кінний пожежний хід. Відповідно, у частинах існували пожежні, що займалися кінною справою. Головною відповідальною особою у пожежній частині, що відповідала за стан коней, був старший візник (старший їздовий). Він доглядав за справним станом збруї та іншого «кінного» приладдя в команді, контролював роботу рядових їздових, навчав їх, слідкував за дотриманням правил підковування, поїння, годування, чищення тощо. Старший їздовий приймав фураж та контролював якість корму для коней. У випадку виїзду на пожежу їхав на першому ході, за потреби перековував коней, оглядав тварин після повернення з місця загоряння. Звичайно, він також мав знати всі необхідні сигнали. Рядові візники займалися чищенням коней та прибиранням стаєнь, давали коням воду та фураж, чистили

та доглядали зброю, виїжджали на пожежі та мали доповідати старшому візникові про усі негаразди по своїх справах [2, арк. 68].

Окремими працівниками пожежних колективів були медичні співробітники. Лікар пожежної команди амбулаторно лікував пожежних та членів їх родин, а також виїжджав за викликом до дому. У випадку великих пожеж особисто їздив на місце катастрофи та надавав усім постраждалим попередню медичну допомогу і керував роботою медичних фельдшерів. До його обов'язків входили: контроль санітарного стану приміщень у пожежних частинах району, участь у спеціальних медичних нарадах, складання медичних звітів за встановленою формою. Медичний фельдшер, що підпорядковувався лікарю, виїжджав на усі пожежні виклики для надання допомоги, готував ліки за рецептом лікаря та видавав їх хворим, доглядав за наявністю необхідних медикаментів у амбулаторії та фельдшерських сумках, слідкував за чистотою карети швидкої допомоги та приміщення медичної амбулаторії.

Ветеринарний фельдшер безпосередньо завідував лазаретом для тварин, лікував коней, що поступали туди, а також доглядав тих, що були прикріплені до нього. Ветеринар завідував аптекою при лазареті, готував та відпускав медикаменти і інші матеріали ветеринарного профілю в пожежні частини та лазарет. Він здійснював загальний контроль за ветеринарно-санітарним станом коней та їх лікуванням при пожежних частинах [1, арк. 9].

Необхідно зазначити, що в основному вогнеборці України у першій половині 1930-х років були достатньо кваліфікованими, їх професійна діяльність залежала від матеріально-технічного забезпечення та ефективного управління. В подальшому, можливі дослідження діяльності кваліфікованих вогнеборців у містах нашої держави у роки II світової війни.

Література:

1. Документи про нормування зарплати робітникам невоєнізованої пожежної охорони (постанови, звіти, угоди, кошториси, листування) // *Центральний*

державний архів вищих органів влади та управління. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 6207. 456 арк.

2. Статут внутрішньої служби в професійних пожежних організаціях України // *Центральний державний архів вищих органів влади та управління. Ф. 2623. Оп.1. Спр. 6509. 311 арк.*

References:

1. Dokumenty pro normuvannya zarplaty robitnykam nevoyenizovanoyi pozhezhnoyi okhorony (postanovy, zvity, uhody, koshtorysy, lystuvannya) // *Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnya. F. 2623. Op. 1. Spr. 6207. 456 ark.*

2. Statut vnutrishn'oyi sluzhby v profesiynykh pozhezhnnykh orhanizatsiyakh Ukrayiny // *Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnya. F. 2623. Op.1. Spr. 6509. 311 ark.*

УДК 615.8

Любов Іванівна Юрченко

доктор філософських наук, професор

кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін

Національний університет цивільного захисту України

ORCID 0000-0003-4957-338X

**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЛЮДЕЙ В
УМОВАХ ВІЙНИ**

Liybov Yurchenko

Doctor of Philosophical Sciences

Professor of the department of social and humanitarian disciplines

National University of Civil Defence of Ukraine

ORCID 0000-0003-4957-338X

**FORMATION OF PSYCHOLOGICAL RESISTANCE OF PEOPLE IN
THE CONDITIONS OF WAR**